Observatorul European pentru
Droguri şi Toxicomanie

REZUMAT — EXTRAS

DROGURILE ŞI GRUPURILE VULNERABILE DE TINERI

Introducere

„Dat fiind faptul că în UE există aproape 2 milioane de cazuri de consum problematic de droguri, este momentul să sensibilizăm grupurile vulnerabile, în special tinerii, cu privire la riscurile asociate consumului de droguri”
Jacques Barrot, vicepreşedinte al Comisiei Europene, septembrie 2008.

În Europa, cu ajutorul politicii sociale au fost demult identificate populațiile dezavantajate care prezintă potențial pentru excluderea socială. Aceste „grupuri vulnerabile” sunt grupuri specifice din rândul populației mai extinse care pot fi mai predispuse la o serie de probleme, de la probleme de sănătate, la consumul de droguri şi alimentația deficitară, până la gradul redus de educație. Grupurile de tineri identificate ca fiind vulnerabile — exemplele includ copii din instituții de îngrijire sau tinerii fără adăpost — pot fi predispuse la consumul de droguri mai devreme, mai frecvent sau mai problematic. De asemenea, este posibil să existe o dezvoltare mai rapidă a consumului problematic de droguri.

Identificarea grupurilor vulnerabile devine un instrument important de orientare şi filtrare a rezultatelor politicii în domeniul drogurilor spre acele grupuri sau zone geografice unde este mai probabil să se dezvolte consumul problematic de droguri. În Europa, intervențiile specifice care vizează grupurile vulnerabile — la care se face referire sub denumirea de „prevenire selectivă” — încep să capete vizibilitate politică crescută şi experiență în termeni de proiectare şi evaluare.

Acest extras al OEDT privind *Drogurile şi grupurile vulnerabile de tineri* examinează politicile şi intervențiile dezvoltate în 30 de țări ([1]) pentru grupurile vulnerabile de tineri cu vârste cuprinse între 15 şi 24 de ani. Un grup specific se consideră vulnerabil dacă, în baza profilului sociodemografic şi factorilor de risc corespunzători, acesta prezintă o susceptibilitate mai ridicată cu privire la consumul de droguri şi probleme conexe. În Europa, acestor grupuri li se acordă o atenție specială în termeni de răspunsuri pentru reducerea cererii. Acest extras prezintă grupurile vulnerabile vizate de politicile în domeniul drogurilor din țările raportoare şi oferă multe exemple de programe care furnizează rezultate şi modele de bune practici promițătoare.

Identificarea grupurilor de risc: se profilează un consens mai larg

- La nivelul statelor membre ale UE se profilează un consens mai larg cu privire la grupurile de tineri care sunt în mod deosebit vulnerabile la consumul de droguri. Acestea cuprind: tineri infractori, tineri din instituțiile guvernamentale de îngrijire, cei care se lasă de şcoală devreme şi elevii cu probleme sociale sau legate de şcoală, precum şi tinerii proveniți din familii dezavantajate şi/sau cartiere cu concentrație ridicată de factori multipli de risc şi de probleme asociate cu consumul de droguri. Între aceste grupuri există suprapuneri şi se pot produce efecte cumulate în cazul celor care aparțin mai multor grupuri vulnerabile.

- În ciuda acestui consens larg, încă nu există o definiție standardizată la nivel european a conceputului de vulnerabilitate. Factorii ce fac ca un grup să fie considerat „vulnerabil” diferă de la un stat membru la altul. Cel mai adesea, cifrele cu privire la tinerii vulnerabili raportate de statele membre se referă la numărul tinerilor aflați în instituțiile guvernamentale de îngrijire şi la tinerii infractori. Doar câteva țări au estimat dimensiunea populațiilor de tineri vulnerabili dintr-o perspectivă mai largă.

([1]) 27 Statele membre ale UE, plus Croația, Turcia şi Norvegia.

- Acest extras prezintă modul în care țările raportoare au evaluat furnizareade intervenții pentru grupurile vulnerabile din țara lor (furnizare integrală/extinsă; furnizare limitată; lipsa furnizării/furnizare rară), precum şi importanța care li s-a acordat în documentele de politică națională (prioritate, menționare, nemenționare) şi modul de furnizare a intervenției (prin intermediul serviciilor de birou sau bazate pe instituții sau prin intermediul unor programe proactive de intervenție de proximitate pentru furnizarea de servicii la domiciliu sau prin intermediul activității de teren). Grupurile vulnerabile cuprinse au fost clasificate precum urmează:
  - **Grupurile vulnerabile legate de instituții**
    Cei care părăsesc şcoala devreme şi cei cu absențe nemotivate, copiii din instituțiile de îngrijire şi tinerii infractori
  - **Populațiile vulnerabile din comunitate**
    Familiile vulnerabile, tinerii fără adăpost, tinerii proveniți din cartiere sărace şi minorități.

Contextul teoretic: consolidarea „rezistenței" în rândul grupurilor vulnerabile

- Programele selective de prevenire au drept scop consolidarea „rezistenței" cu privire la consumul de droguri. Acest lucru este atins la trei niveluri: individual (persoana cooperează); familie (stiluri parentale) sau comunitate (coeziune şi organizare).

Legislația şi politica: un gol între promisiuni şi fapte?

- 13 țări europene au raportat existența legislației primare cu privire la grupurile vulnerabile de tineri. Acestea au fost împărțite în două tipuri: legile ce definesc anumite grupuri vulnerabile şi legile ce stabilesc măsuri generale sau specifice de răspuns pentru aceştia.

- Din 2004, grupurile vulnerabile au fost incluse ca prioritate într-un număr din ce în ce mai mare de politici în domeniul drogurilor şi sunt de asemenea incluse în politicile sociale în majoritatea țărilor raportoare (între 16 şi 22 de țări, în funcție de grupul respectiv). Cu toate acestea, creşterea în furnizarea de intervenții pentru grupurile vulnerabile a fost inconsecventă şi a crescut doar în ceea ce-i priveşte pe tinerii aflați în îngrijire instituțională şi pe imigranți. Prin urmare, există un gol vizibil între voința politică şi punerea efectivă în practică.

Răspunsuri: un consens larg, însă puține definiții comune la nivel de țări

- Anchetele efectuate în şcoli scot la iveală o corelație puternică între absența nemotivată de la şcoală şi consumul de droguri. Cu toate acestea, există puține informații cu privire la conținutul intervențiilor în cazul celor care părăsesc şcoala devreme. Anumite țări au implementat programe şcolare alternative pentru contracararea „oboselii şcolare", dar doar trei state membre se referă în cadrul strategiilor de prevenire a consumului de droguri la intervenții specifice pentru tinerii consumatori de droguri care absentează de la şcoală.
- Studiile arată o corelație puternică între consumul de droguri şi dependența de serviciile guvernamentale de îngrijire. În politicile lor, zece țări acordă maximum de atenție copiilor aflați în grija autorităților locale. Cu toate acestea, estimările privind numărul de tineri din instituțiile guvernamentale de îngrijire nu sunt comparabile de la o țară raportoare la alta, datorită definițiilor şi măsurilor diferite.

- În ceea ce-i priveşte pe tinerii infractori, aproape toate statele membre raportează alternative la închisoare sau la sancțiunile penale. Cu toate acestea, există diferențe importante în ceea ce priveşte punerea în practică a acestor alternative.

- 13 țări raportează că prevenirea în cadrul familiei este predominant selectivă (de exemplu, vizează în mare parte familiile vulnerabile). Cu toate acestea, doar şapte din 30 de țări raportoare au raportat „furnizarea integrală sau extinsă" a intervențiilor pentru abuzul de droguri în familie, cinci țări raportează „conflict sau negrijență în familie", patru „dezavantaje sociale (de exemplu, şomajul)", probleme cu justiția penală sau familii etnice marginalizate, iar trei țări raportează familii cu probleme de sănătate mentală.

- Pierderea locuinței este asociată cu consumul de droguri, iar în unele studii, consumul de droguri este raportat ca fiind al doilea răspândit motiv pentru pierderea locuinței. Majoritatea țărilor europene raportează niveluri ridicate de consum problematic de droguri în rândul celor fără

adăpost. Alcoolul este substanța cea mai frecvent utilizată, dar consumul de droguri ilegale, policonsumul de droguri şi consumul de droguri prin injectare sunt de asemenea frecvent întâlnite. Un grup deosebit de vulnerabil îl reprezintă tinerii care fug de acasă şi, cel mai adesea, din instituțiile guvernamentale de îngrijire şi rămân, prin urmare, fără adăpost.

- Nu există nicio definiție comună la nivel european a termenului de „zone sărace", iar implicarea tinerilor vulnerabili din zonele sărace a fost raportată ca fiind o provocare majoră în prevenirea selectivă a consumului de droguri. Cu toate acestea, şapte țări acordă maximum de considerație (prioritate sau menționarea în cadrul politicilor şi furnizare integrală sau extinsă) tinerilor provenind din cartiere sărace. În Europa, asemenea cartiere sunt concentrate în mare parte în zonele urbane, deseori în blocuri de apartamente locuite de populații cu venituri reduse.

- Similar, nu există o definiție comună la nivel european pentru grupuri etnice sau de imigranți, iar fiecare țară defineşte aceste populații în mod diferit. Cu privire la consumul de droguri, în general, caracterul etnic apare ca fiind un factor de protecție, cu niveluri reduse ale consumului de droguri printre anumite grupuri etnice şi de imigranți, în comparație cu populația generală. Cu toate acestea, tabloul variază în funcție de țări şi de grupuri etnice.

Concluzii

- Asocierea dintre anumiți factori de risc şi de protecție şi consumul problematic de droguri printre tineri nu este în mod necesar cauzală. Identificarea grupurilor vulnerabile de tineri nu stabileşte o anticipare rapidă şi solidă a consumului de droguri, dar mai degrabă facilitează un punct de pornire important pentru politici şi intervenții.

- Monitorizarea grupurilor vulnerabile din Europa se efectuează în prezent în mod periodic. Experții sau comisiile de experți din 30 de țări raportoare înaintează rezultatele la OEDT în chestionare structurate. În prezent, intervențiile pentru grupurile vulnerabile sunt monitorizate pe trei niveluri pentru țările raportoare, bazându-se pe: (i) importanța politicii, de exemplu mențiuni cu privire la grupurile vulnerabile în cadrul documentelor naționale de politici în domeniul drogurilor (ii) rapoarte cu privire la gradul de furnizare de intervenții şi (iii) modul de livrare a intervențiilor. În prezent, țările furnizează date calitative pe aceste trei niveluri. Cu toate acestea, informațiile cu privire la gradul de acoperire şi de adecvare şi la conținutul intervențiilor nu sunt încă monitorizate în mod sistematic. Anumite descrieri despre proiectele specifice sunt disponibile în baza de date EDDRA a OEDT ([2]), iar acestea pot oferi modele promițătoare pentru acțiuni viitoare.

- Deşi multe țări prezintă un amestec de servicii, există o preferință pentru serviciile de birou, în detrimentul activității de intervenție de proximitate care îi abordează în mod proactiv pe tinerii vulnerabili pe stradă sau acasă la ei. Există mai ales o lipsă de intervenții în cazul grupurilor la care se ajunge greu. De asemenea, intervențiile din țările raportoare se axează în principal pe furnizarea de informații, lipsindu-le evaluarea şi folosindu-se mai mult de teoriile existente de prevenire legate de formarea rezistenței. Anumite dovezi sugerează că intervențiile ar trebui să se ocupe de factorii simpli de vulnerabilitate pentru problemele legate de consumul de droguri, decât să abordeze consumul de droguri în sine. Concentrarea asupra acestor factori de vulnerabilitate — mai prevalenți în rândul grupurilor țintă — pot cuprinde accentul pe rezultatele de la şcoală, legarea de şcoală, realizarea eficientă a rolului parental şi mecanisme de confruntare.

- La trei ani de la prima raportare a OEDT cu privire la grupurile vulnerabile, există încă o lipsă a studiilor ample la nivel național şi realizate în cooperare cu mai multe țări, care să aibă drept scop evaluarea eficacității răspunsurilor de prevenire cu privire la grupurile vulnerabile şi care ar permite existența unor seturi de date comparabile. În general, există o lipsă de cercetare comparativă în statele membre cu privire la factorii de vulnerabilitate şi grupurile vulnerabile. Cercetarea grupurilor vulnerabile trebuie să fie atât calitativă, astfel încât să fie strâns legată de contextul local/național, cât şi cantitativă, astfel încât să poată fi comparabilă la nivel european. Cu toate acestea, una dintre problemele legate de cercetare este că, deseori, consumul de droguri în cadrul acestor grupuri este foarte diferită în funcție de context.

([2]) http://www.emcdda.europa.eu/themes/best-practice

- Identificarea grupurilor vulnerabile şi abordarea acestora prin intermediul prevenirii selective poate avea un rol vital în cadrul răspunsurilor cu privire la consumul de droguri. Acesta este cazul mai ales pentru grupurile care nu percep consumul de droguri ca fiind problematic. Acest extras concluzionează că există nevoia de a găsi modalități mai eficiente de abordare şi de implicare a tinerilor vulnerabili în intervenții, într-o manieră care să reflecte contextul specific sociodemografic în care aceştia trăiesc.

Trei analize detaliate pe această temă sunt publicate în fiecare an în extras, în baza informațiilor furnizate OEDT de către statele membre UE, țările candidate şi Norvegia (care participă la activitatea OEDT din 2001), ca parte a procesului național de raportare.

Toate extrasele (în engleză) şi rezumatele (în 23 de limbi) sunt disponibile pe site-ul web al OEDT: http://www.emcdda.europa.eu/publications/selected-issues